

מה כתוב

גרפולוגיה בשירות המשפט

זאת:
פנינה אריאלי

מדור זה נולד מתוך הצורך שלנו להסתייע בחוות דעת מסוגים שונים במסגרת הליכים משפטיים, ואף בהליכי מו"מ או גישור. והפעם - על גרפולוגיה משפטית.

הגרפולוג כבלש

הגרפולוגיה המשפטית עוסקת בהשוואת כתבי-יד, אימות זיופי חתימות, מספרים וכל מידע כתוב אחר. כדי לסייע בהכרעה המשפטית, מתבקש הגרפולוג לבדוק את סימני כתב-היד המופיעים על מסמך אחד, לסימני כתב-היד המופיעים על מסמך אחר, על-מנת לקבוע אם המסמכים נכתבו ע"י אותו אדם, או ע"י אנשים שונים. הבדיקה עצמה עוסקת במדידת סימני כתב-היד והשוואתם, כגון: בדיקת שטף ותנועה, איכות הקו, לחץ כתיבה, גודל, פרופורציות בין אותיות, זווית הכתיבה, חיבורי אותיות, מרווחים, מיקומים וסימנים גרפיים ייחודיים לכותב. מדובר בבדיקה טכנית ולא בניתוח גרפ-פסיכולוגי, שעוסק בניתוח אישיותו ואופיו של הכותב.

יש יתרון לגרפולוג מיומן שמתמחה בצד המשפטי, על-פני מומחה להשוואת כתבי-יד שאיננו גרפולוג. קל יותר לגרפולוג מקצועי ובעל ניסיון להבחין במהירות במאפייני הכתיבה ולזהות תופעות גלויות ונסתרות בכתב (כמו תנועה, לחץ, איכות קו), אשר קשות לאבחנה אך משמעותיות לאבחון, ובמיוחד להשוואת כתבים וחתימות (סימוכין לכן, ראה בהקדמה לספר JUDICIAL GRAPHOLOGY by Rena Nezos שנתב ע"י מנהלת האקדמיה הבריטית לגרפולוגיה).

ניתן להקביל את עבודת הגרפולוג המשפטי לעבודתו של בלש, או חוקר פרטי. עליו להתחקות אחר סימנים נסתרים ואחר תופעות גרפיות שאינן מודעות (כמו לחץ כתיבה), בעזרת הגדלת הטקסט ולעיתים קרובות אף באמצעות מיקרוסקופ.

כידוע, לכל אחד מאתנו יש כתב-יד וחתימה ייחודית לו,

למרות שיתכנו שינויים קלים בכתב ידנו, אם באותו מסמך עצמו ואם במהלך תקופות מסוימות בחיינו (נסו לכתוב אות שמכם מספר פעמים על אותו הדף ולהשוות). אמנם, אדם אינו כותב פעמיים בדיוק אותו הדבר, אך אצל כל אדם ישנם מאפיינים קבועים החוזרים על עצמם בכתב היד ואינם משתנים, גם אם הוא נכתב בנסיבות שונות. כמו כן, אין שני אנשים שכותבים בדיוק באותו האופן. לכן, דווקא כשאנו נחקלים בזהות מלאה בין שתי חתימות, ניתן להסיק מכך שועשה זיוף.

אדם שמזייף כתב או חתימה, אינו מסוגל לזייף את מכלול מאפייני הכתב ולא תמיד הוא מצליח להימנע מלחשוף אלמנטים המאפיינים את כתב ידו שלו. ככל שמהירות הנתיבה גדולה יותר, הוא יכול להצליח לזייף אלמנטים בולטים לעין, אך עלול להיכשל ו"ליפול" בזיוף ניואנסים דקים בלתי מודעים ואלמנטים מיקרוסקופיים.

מה נחוץ למומחה על מנת לבצע בדיקות מהימנות?

א. הדרישות ביחס למסמך השנוי במחלוקת: רצוי לבצע בדיקה המבוססת על המסמך המקורי, כדי שניתן יהיה לבדוק מהו לחץ הכתיבה, צבע העט וגווניו, סוגי מחיקות, שינויים ו/או תוספות שנעשו במסמך. כל זאת, לא ניתן לבדוק במסמך מצולם, במיוחד אם הצילום לא נעשה ישירות מוזמקור, או שהועבר בפקס. יש לקחת בחשבון, שבצילום עלולים "להיעלם" מספר סימנים, אשר כתובים בלחץ חלש בנוסמך האוטנטי.

ניתן להקביל את עבודת הגרפולוג המשפטי לעבודתו של בלש, או חוקר פרטי. עליו להתחקות אחר סימנים נסתרים ואחר תופעות גרפיות שאינן מודעות

לעיתים קרובות, קורה ששני מומחים בעלי ניסיון מגישים חוות דעת מנוגדות ביחס לאותו מסמך השנוי במחלוקת

חומר השוואתי ואם אחד הצדדים "העלים" מהמומחה חומר שעלול היה להיות לרעתו. מאחר ולא ניתן לקבוע ב-100% אם יש זיוף או אין, מן הראוי שהגרפולוג המשפטי ישתמש במונחי הסתברות, בדרגות שונות.

וגם קצת "טיפים":

אחריות רבה נופלת על עורך הדין שמגיש לגרפולוג המומחה מסמכים לבדיקת זיוף, או אימות כתב-יד/חתימה. עליו לוודא שחוות הדעת המוגשת לביהמ"ש תהיה משכנעת במסקנותיה.

חשוב מאד להקפיד כי חוות הדעת הגרפולוגית לא תהיה סתמית, לקונית ונסתרת, אלא שיקופה, עם פירוט התהליך שהביא למסקנה, כי זה הדבר שצריך לשכנע את ביהמ"ש לפסוק עפ"י חוות הדעת. על כך אמר כב' מ"מ הנשיא השופט לנדוי ב-ע"א 46/77 היינץ בוכוולז' נ' בנק ברקליס דיסקונט בע"מ, פ"ד ל"ג (1) 715:

"כדי שחוות דעת גרפולוגית תוכל לשמש יסוד לפסק דין, צריך התהליך שבו הגיע המומחה למסקנתו להיות גלוי לפני השופט, כי הרי הגרפולוגיה אינה מדע סתרים שצדופותיה אינן ניתנות להסבר, אף לשופט שלא התמחה במקצוע זה, ואין להפוך את חוות הדעת הגרפולוגית מעין אוראקל של דלפי..."

כאשר שני הצדדים לדיון מגישים לביהמ"ש חוות-דעת מנוגדות, נוהג ביהמ"ש למנות מומחה מטעמו. כאשר מדובר בריבוי מומחים עם מסקנות שונות, הגישה הנכונה היא לקבוע מיהו המומחה שחוות דעתו מתיישבת עם מכלול הראיות והעובדות שהובאו לפניו.

כאשר מומחה שמונה ע"י ביהמ"ש מגיש חוות דעת שאינה ערוכה בצורה מאורגנת ובהירה, כך שאינה מאפשרת להתרשם ולהבין כיצד הגיע למסקנה, אזי ביהמ"ש יעדיף לקבל את חוות הדעת של אחד הצדדים, ולא את חוות הדעת של המומחה מטעמו. בהזיחה למידת החשיבות של מסמכים מקוריים, אמר ביהמ"ש שכאשר מגיע המומחה למסקנה הסופית שנעשה זיוף, בעוד שהבדיקה נעשתה על סמך העתק/צילום, מן הראוי כי הספק יוזכר במסקנותיו הסופיות, כמו גם העובדה כי ישנם מאפיינים מסויימים שלא היה באפשרותו לבדוק מצילום, כמו לחץ כתיבה ואיכות הקו (ראה דברי כב' השופטת רחל ערקוני, ת"א (ת"א) 25678/03 מגדל חב' לביטוח נ' סבן יואב (מיום 22.10.07, נבו)).

לסיכומי של דבר, עורך דין והפונה לגרפולוג בבקשה למתן חוות-דעת מומחה, חשוב שיקפיד למסור את מכלול המסמכים הדרושים לאבחון, עפ"י התנאים האופטימליים (מסמכים מקוריים) וכן יקפיד על פירוט תהליך הניתוח שהביא למסקנה הסופית, כדי שגם השופט יתרשם מתהליך האבחון, יעניק משקל לחוות הדעה ויעדיף לקבלה.

כמו כן, יש לבדוק פרטים בנוגע לכותב, כגון: גילו, נסיבות הכתיבה (בישיבה, שכיבה או נסיעה), מצב בריאותו בעת הכתיבה ואם היה תחת השפעת תרופות.

ב. הדרישות ביחס למסמכים להשוואה: על מנת ללמוד את טווח השונות ומגוון הוואריאציות המאפיינים את חתימתו של פלוני, יש להסתמך על מסמכים רבים ככל האפשר. בהתאם לתנאים האופטימליים לבדיקה, יש לקבל שני סוגי מסמכים:

1. **דוגמאות כתב-יד/חתימות אקראיות:** מכיוון שכתב/חתימה עשויים להשתנות במהלך השנים, רצוי להמציא מסמכים אשר נערכו סמוך לתקופה שבה נערך המסמך השנוי במחלוקת. דרישה זו משמעותית במיוחד כאשר מדובר בבדיקת כתב-יד או חתימה של אדם זקן מאד, או חולה, אשר מאופיין בד"כ ברעד ושבירות בקו. כמו כן, רצוי שהמסמכים יהיו דומים במהותם למסמך השנוי במחלוקת. הסיבה לכך נעוצה בעובדה שלעיתים, אדם חותם בצורה שונה על מסמכים רשמיים מאשר על כתבי-יד אישיים.

2. **דוגמאות על-פי דרישה:** מדובר בדוגמאות מוכתבות, הנכתבות לפני המומחה. המטרה היא לקבל דוגמאות טקסט, או חתימות, שיש בהן כמה שיותר מרכיבים הדומים למסמך השנוי במחלוקת, הן מבחינת טקסט והן מבחינת סוג המסמך, גודלו וכלי הכתיבה. לדוגמא: אם המסמך השנוי במחלוקת כתוב על שיק בעט כדורי, יתבקש הנבדק לכתוב על דגם של שיק את אותו הטקסט, בעט כדורי, ולחתום במקום המיועד לכך.

לעיתים, נתקלים הגרפולוגים בדוגמאות חתימה מוכתבות, שנעשה בהן "זיוף עצמי" כלומר, שהכותב מנסה לשנות את דגם חתימתו במועד, במטרה להוכיח שאין הוא נוהג לחתום כמו במסמך שבמחלוקת. במקרה מסוג זה, רצוי להסתמך בעיקר על המסמכים האקראיים להשוואה ולא על החתימות שנכתבו במיוחד לצורך הכנת חוות הדעת.

"נקודות חולשה" בחוות דעת מומחה בגרפולוגיה:

תחום הגרפולוגיה המשפטית הנו כלי אבחוני, שבתי המשפט נעזרים בו בקבלת פסיקות, כחלק ממכלול עדויות במשפט, אך יש לזכור שהגרפולוגיה, על אף יעילותה ודיוקה, אינה מדע מדויק ולכן קשה לגרפולוג המשפטי להגיע לאובייקטיביות מוחלטת. בספרות הגרפולוגית לא קיימת נוסחה מדעית אשר מכמתת, באופן אובייקטיבי ומוחלט, כמה סימני זהות נחוצים על-מנת לקבוע מהי דרגת הוודאות של המומחה במסקנותיו.

קיימים מקרים גבוליים, בהם מתקשה המומחה לפסוק בצורה וודאית לכאן או לכאן, אם עקב ליקויים במסמך שבמחלוקת (צילום, למשל), ואם עקב העדר חומר השוואתי מספק.

לעיתים קרובות, קורה ששני מומחים בעלי ניסיון מגישים חוות-דעת מנוגדות ביחס לאותו מסמך השנוי במחלוקת. במקרה מסוג זה, רצוי לבדוק אם שניהם הסתמכו על אותו

הכתיבת הינה גרפולוגית משפטית.